

J. Bb.

IV Międzynarodowe Sympozjum Międzynarodowego Towarzystwa Przyjaciół Globusów

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 18/1, 183-185

1973

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM MIĘDZYNARODOWEGO TOWARZYSTWA
PRZYJACIÓŁ GLOBUSÓW

Symposium Światowego Towarzystwa Globusoznawczego, które odbyło się w dniach 17—20 października 1972 r. w Auli Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, związało swe obrady z trzema rocznikami: 20-leciem istnienia tego Towarzystwa, 100-leciem Polskiej Akademii Umiejętności i 500 rocznicą urodzin Mikołaja Kopernika.

Cele Towarzystwa nazwanego imieniem V. M. Coronello (1650—1718), słynnego geografa, kartografa oraz konstruktora globusów a także założyciela „Akademii Argonautów”, której członkiem był również Jan III Sobieski, są zgodne z zainteresowaniami włoskiego geografa. Głównym zadaniem Towarzystwa jest inwentaryzacja i opis dawnych globusów, nieba i ziemi jako zabytków nauki, sztuki i techniki, przygotowanie materiałów do syntezy historii globusów, a także dążenie do współczesnego ich stosowania, głównie jako globusów tematycznych (globusów klimatycznych, orograficznych, komunikacji itd.). O znacznej ilości globusów zabytkowych, tj. z okresu do 1850 r., świadczy fakt, że według dotychczasowych ustaleń jest ich w Austrii 253 (E. Bernleithner), we Francji 232 (G. Duprat), w Polsce 82 (B. Olszewicz). Treścią rozpraw członków Towarzystwa jest: konstrukcja globusów, analiza zawartych na nich treści, ich pochodzenie, sposób wykonania i ich twórcy, wszystko to na tle warunków historycznych, w których one powstały. Przy opracowywaniu tych zagadnień koniecznym jest poznanie wielu gałęzi wiedzy; historii geografii, astronomii, sztuki, techniki, polityki itp. Stąd za czysto hobbystyczną powłoką zainteresowań autorów tych prac kryje się głęboka analiza historyczna i rzadko spotykana erudycja.

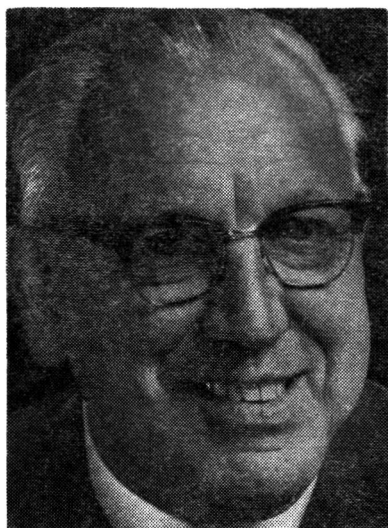
Wybór Krakowa na miejsce obrad nie był przypadkowy. Tutaj znajduje się największa ilość dawnych globusów polskich, łącznie ze słynnym Globusem Jagiellońskim z ok. 1510 r. i ze szkicem kontynentu Ameryki i nazwą: *America noviter reperta*. Kraków był też wielkim ośrodkiem nauki i kultury renesansu. Przechowuje z tego okresu pomniki i źródła dawnej świetności, znajdziemy tu także ślady licznych kontaktów w zakresie dziedzin związanych również z dawnymi globusami. Stąd też kilkudziesięciu uczestników krajowych i zagranicznych (Austria 28, NRD 9, NRF 8, Belgia, Czechosłowacja, Holandia, Francja, W. Brytania, Węgry, ZSRR po 1) podczas obrad znalazło właściwy nastrój w zabytkowych gmachach UJ. Przemówienie inauguracyjne wygłosili: prof. K. Maślankiewicz (przedstawiciel Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN), prof. M. Karaś (rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego), dr F. Cocrona (attaché kulturalny Austrii w Polsce) i prof. E. Bernleithner (przewodniczący Towarzystwa im. Coronello).

Wspomniane trzy rocznice znalazły odbicie w referatach uczestników: 20-lecie Towarzystwa Coronello — w referacie prof. E. Bernleithnera, 100-lecie PAU — w referacie dra S. Czarnieckiego na temat osiągnięć tej instytucji w zakresie kartografii (*Atlas Geologiczny Galicji*, *Atlas Archeologiczny*, mapy historyczne), 500 rocznica urodzin Kopernika — w referacie doc. J. Babicza o zainteresowaniach Mikołaja Kopernika zagadnieniami kartografii i innych dziedzin nauk o Ziemi.

Z problematyką kopernikowską związane były również referaty innych uczestników Symposium, a mianowicie: prof. Hans von Barteley-Grenadenberga z Wiednia — o zegarze z XVI w., ukazującym anomalie Księżycy na podstawie świeżo wydanych wówczas epicykli kopernikańskich; dra A. de Smeta z Brukseli — o zwoleńniku Kopernika Gemmie Frisiusie (1508—1555) protegowanym Jana Dantyszka;

prof. E. Bernleithnera — o Jerzym Joachimie Retykusie (1514—1576), autorze szczegółowych tablic trygonometrycznych, które wyznaczał w Krakowie (1554—1574) oraz dra W. M. Broda z Würzburga — o Sebastianie Rotenhanie, współtwórcy studiów Kopernika w Bolonii (1499—1500). W ścisłym związku z globusami i kartografią epoki Kopernika pozostawały dwa dalsze referaty: dra G. Engelmana z Poczdamu — o siedmiogrodzkim humaniście Janie Henterze (1498—1549), który po przybyciu w 1530 r. do Krakowa był współpracownikiem biskupa Piotra Tomickiego i sporządził rytowaną w drzewie mapę świata, a po powrocie do Siedmiogrodu (1542) — globus; referat prof. G. Hamanna z Wiednia, w którym ukazany został bogaty obraz życia naukowego szesnastowiecznej Norymbergi, gdzie działało liczne grono humanistów, m.in. Dürer i Regiomontanus, matematyk, astronom i twórca instrumentów naukowych.

W wielu referatach przedstawione zostały zabytkowe globusy poszczególnych krajów: Francji (G. Duprat), ZSRR (T. P. Matwiejewa), Węgier (Z. Ambrus), Czechosłowacji (L. Mucha), lub poszczególnych ośrodków muzealnych: Muzeum przy Obserwatorium Astronomicznym w Greenwich (D. M. Waters), Salonu Matematyczno-Fizycznego Zwingera w Dreźnie (H. Grötzsch). Kilka referatów poświęcono analizie poszczególnych globusów: Globusowi nieba Tillmanna Stella z 1553 r. (A. Fauser), plastycznym wycinkom globusowym F. Ligga z 1875 i 1880 r. (H. Arnold), marmurowemu globusowi Gemmy Frisiusa z Biblioteki Narodowej w Wiedniu (J. Dörflinger), globusowi E. Romera (H. Kot) oraz przechowywanym w Muzeum Narodowym w Wilanowie globusom J. Senexa i B. Martina (Z. Haczewska). Nieco odmienną treść posiadały referaty o technice budowy globusów (A. Kohlera) i konstrukcji globusów nieba, astrolabiów i sfer armilarnych znanych w Krakowie w XV w. (G. Rosińska). Wraz z podsumowaniem obrad odbyło się powołanie nowych członków-korespondentów Towarzystwa Coronollego z Polski: prof. K. Estreichera, doc. dra habil. J. Babcza i dra habil. T. Przytkowskiego.

Prof. dr Ernst Bernleithner

Materiały obrad Sympozjum, które znalazło przychylną ocenę zarówno wśród specjalistów, jak i wśród szerszej opinii publicznej¹, zostaną wydane jako kolej-

¹ And.: *Miłośnicy globusów z całej Europy na sympozjum naukowym w Krakowie* „Echo Krakowa” z dn. 18 października 1972.

ny tom publikowanej w Wiedniu serii *Globusfreund*. Zbiegnie się to z 70 rocznicą urodzin Ernesta Bernleithnera, który po śmierci inż. Roberta Haardta (1962), niezmiernie zasłużonego dla globusoznawstwa, został przewodniczącym Towarzystwa Coronellogo. Ostatnie dziesięciolecie było dla prof. Bernleithnera okresem szczególnie wyteżonej pracy dla Towarzystwa. Jemu zawdzięcza Towarzystwo dotychczasową serię (nr 1—20) jedynego w świecie wydawnictwa ciągłego poświęconego globusom *Globusfreund*, gdzie zawarty jest bezcenny dorobek globusoznawczy. Był on współorganizatorem kilku sympozjów, znanym również polskiemu środowisku geografów z publikowanych u nas prac².

J. Bb.

Z D Z I A Ł A L N O Ś C I K O M I T E T U I Z A K Ł A D U H I S T O R I I N A U K I I T E C H N I K I P A N

POSIEDZENIE KOMITETU

Dnia 26 października 1972 r. odbyło się drugie w nowej kadencji plenarne posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. W zagajeniu obrad przewodniczący, prof. B. Leśnodorski, omówił dotychczasową działalność i nowe zadania Komitetu. Istotne znaczenie miało powołanie nowych komisji Komitetu. Jedną z nich do Spraw Nauczania Historii Nauki i Techniki opracowała memoriał o potrzebie wprowadzenia tej dyscypliny do programów szkół wyższych stopni. Komisja ta wspólnie z inną, przygotowującą eksperytę na temat roli historii nauki i techniki w upowszechnianiu wiedzy, organizuje przy pomocy Towarzystwa Wiedzy Powszechnej ogólnopolskie sympozjum poświęcone roli historii nauki i techniki w edukacji permanentnej¹. Komisja Historii Techniki podjęła w porozumieniu z Instytutem Historii i Instytutem Historii Kultury Materialnej działania zmierzające do opracowania syntezy dziejów techniki polskiej. Przygotowuje również, planowaną na rok 1973, międzynarodową konferencję, poświęconą wdrażaniu postępu technicznego w krajach Europy Środkowej w drugiej połowie XIX w. Ocenę (za ostatnie lata) „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, „Organonu” oraz sposobów prezentowania historii nauki i techniki w czasopismach naukowych i popularnonaukowych mu przygotować Komisja do spraw Wydawnictw. Komitet oceni również dorobek Toruńskiego Towarzystwa Naukowego i Towarzystwa Nautologicznego. Prof. Leśnodorski zwrócił uwagę na konieczność dokonania opracowania w bieżącym roku przez Komitet analizy działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN oraz przygotowania ekspertyzy dotyczącej stanu aktualnego i perspektyw rozwojowych historii nauki i techniki.

W dalszym ciągu posiedzenia odbyło się kolokwium habilitacyjne dra Ryszarda W. Wołoszyńskiego. Podstawą przewodu habilitacyjnego była, pozytywnie oceniona przez recenzentów, rozprawa *Związki polsko-rosyjskie w naukach społecznych 1801—1830*. Komitet uznał, że kolokwium habilitacyjne dra Wołoszyń-

² Por. E. Bernleithner: *Rozwój geografii w Austrii i jej stosunki z nauką polską*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” ser. C z. 13, 1968 s. 103—129; *Alte Globen in Österreich und in Polen*. w: *Studia z Dziejów Kartografii i Geografii*. Wrocław 1973.

¹ Memoriał o potrzebie nauczania historii nauki oraz sprawozdanie z sympozjum opublikowane zostanie w następnym numerze Kwartalnika.